

David a ales ciurma

Pr. dr. Prilipceanu Cristian
ROMA - Centrul Ortodox de Studii Teologice
„Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul“.

„Voi cădea (mai degrabă) în mâna Domnului, căci multe sunt îndurărilor Lui, dar să nu cad în mâinile omului“ (2 Reg. 24,14)

History witnesses that humankind faced several kinds of epidemics. This is seemingly normal. The epidemic attested during the reign of King David was caused by someone and ended thanks to measures the King took. He could choose between hunger, war, or plague. He chose the plague and, after a terrible struggle, he set up an altar for sacrifice, which brought the end of the illness. The analysis of the sacred text sheds light on several elements that can help us have a better understanding of what each of us can do in such instances.

Keywords: census, David's plague, liturgical sacrifice

Cândva, poporul *era* al lui Dumnezeu

Spre apusul timpului judecătorilor (aprox. 1220-1050 î.Hr.) poporul era încă „proprietatea” lui Dumnezeu, întrucât Domnul îl crescuse și-l formase; El i-a dat consistență și tot El S-a așezat la temelie existenței sale etnice¹. Conștiința băștinașului evreu era aceasta: „Nimeni nu este egal ca Dumnezeu din Iesurun (Israel) care călărește cerurile ca să-ți vină în ajutor ... Din timpuri străvechi Dumnezeu este refugiu ...“ (Deut. 33, 26-27)².

Dar mai târziu, generațiile care încheiau vremea în care „nu era rege în Israel“ și „fiecare făcea ceea ce-i părea drept în ochii săi“ (Jud. 21, 25) au cerut de la Dumnezeu un rege; până atunci teocrația fusese forma de guvernământ moștenită de la înaintași. Iată cererea poporului: „Lucrul acesta a fost rău în ochii lui Samuel, că i-au spus: Dă-ne un rege care să ne judece. Și Samuel s-a rugat Domnului. Și Domnul i-a zis lui Samuel: Ascultă de glasul poporului în tot ce-ți spune, căci nu pe tine te-au nesocotit, ci *pe Mine M-au nesocotit, să nu mai domnesc peste ei*. Așa cum s-au purtat în toate faptele lor cu Mine, de fiecare dată, din ziua în care i-am scos

¹ „Dar partea Domnului a fost poporul său, al lui Iacob, partea din moștenirea Sa, Israel” (Deut. 32, 9). Toate citările vechi-testamentare, fără textul original ca suport, dacă nu sunt urmate de vreo specificare, se fac după *Septuaginta*, Colegiul Noua Europă, Polirom, 2004.

² Text redat din *Biblia de la Ierusalim*.

din Egipt și până în ziua de azi, *de M-au părăsit și au slujit altor dumnezei*, așa se poartă și cu tine“ (1 Reg. 8, 6-9).

După ce bătrânul proroc Samuel i-a atenționat că fiecare familie va trebui să plătească regelui tribut, să presteze munci pentru casa regală și chiar să meargă la război, a încheiat zicând: „Și-n ziua aceea veți ridica glasul din pricina regelui vostru, pe care vi l-ați ales, iar Domnul nu vă va da ascultare în zilele acelea, pentru că voi v-ați ales rege“ (1 Reg. 8, 18). Cu toate acestea poporul a stăruit zicând: „Nu, nu, ci va fi un rege peste noi“ (1 Reg. 8, 19)³. Deci nașterea monarhiei a adus dihotomia dintre guvern și guvernați, ceea ce între ucenicii Mântuitorului nu trebuie să fie așa (Lc. 22, 25-26).

Cu privire la Cartea întâi și a doua a Regilor, în original, se înregistrează cea mai mare concentrare a termenului *'am* din toată Biblia ebraică. Dintru început este unul din protagoniștii principali: poporul vorbește rău de fiii lui Eli, care vor fi pedepsiți pentru comportamentul lor smintitor față de popor (1 Reg. 2, 23-24, 29); el este reprezentat de bătrâni, iar acțiunile sunt atribuite când acestora, când lui (4, 3-4; 8, 4,7,10). Poporul duce chivotul pe câmpul de bătălie și îl pierde. Poporul dorește un rege, după cum spus, iar Saul se adaptează poporului (13, 11), acționează în favoarea lui (14, 32-34), acceptă deciziile lui (14, 45; 15, 15,21,30). Când David fuge din Ierusalim, poporul îl urmează, dar fără vreun rol, ca o turmă mută (2 Sam. 15-19). În timp ce Saul avea un raport dialectic cu el, David se impune ca și rege⁴.

Așadar, cererea poporului constituia o jignire profundă la adresa Domnului. Nevoia de a avea o legătură concretă cu regele a dus la înlăturarea Divinului; era mai ușor ca oamenii să se încreadă în armată și rege, care nu presupuneau o fidelitate de credință, decât în Dumnezeu, care cerea întâi de toate fidelitate cultică, trăire și fapte bune, conduită morală și nădejde, toate acestea fiind esența monoteismului iudaic și apoi a celui creștin⁵. De altfel, boala prin care a trecut poporul a fost înțeleasă de unii interpreți ca un rezultat al cerinței acestuia de a avea un rege, și, în consecință, ea nu l-a atins personal pe David.

³ Nevoia unui rege era resimțită de către cei „mai mari“ ai poporului din mai multe pricini: în primul rând, aveau nevoie de un conducător militar care să le apere proprietățile agrare și financiare, mai ales atunci când erau amenințați de vecini; apoi, era vorba și de însăși securitatea vieții lor, care presupunea o armată organizată, ce trebuia să fie gata de luptă oricând.

⁴ *1-2 Samuele*, Nuova versione, introduzione e commento di Caludio Balzaretti, Paoline Editoriale Libri, Milano, 2020, pp. 727-728.

⁵ Regele, fiind unsul Domnului, avea vocația de a garanta dreptatea (Is. 11, 1-4; Ier. 33, 15), buna funcționare a justiției (1 Sam. 10, 25) și proclamarea Legii (Jud. 17, 6; 2 Reg. 23, 2) (*Dicționar biblic*, Editura Cartea Creștină, Oradea, pp. 678-679). Deci atribuțiile regelui erau atât de ordin juridic, cât și de ordin religios; el avea funcție politică și sacerdotală, ceea ce însemna că viața lui privată determina hotărârile din viața publică; cele pe care le făcea în ascuns atrăgeau după sine bunăvoința sau pedeapsa divină. El influența decisiv credința poporului.

Recensăminte

Vechiul Testament amintește de recensământul de la Sinai, realizat în al doilea an de la ieșirea din Egipt (Num. 1-4), de cel de la sfârșitul șederii în deșert (Num. 26), de cel făcut de Saul, ca primul rege, iar apoi de cel poruncit de David.

În acest context, când David a ascultat de sfatul nesăbuit al cuiva de a număra pe cei buni de oaste⁶, adică atunci când a făcut recensământul militar, el a greșit, căci a trecut cu vederea credința și nădejdea în Domnul; a luat seama la numărul oamenilor de luptă, în loc să fie într-o toată supus rob al lui Yahweh. David dorea să cunoască *numărul* soldaților, iar Yahweh își propusese să facă descendența lui Iacob ca nisipul mării (Fac. 33, 13), de necalculat (Fac. 41,49), de necunoscut (Os. 2, 1). Numărarea era o prerogativă divină, căci numai El știe numărul stelelor (Ps. 147, 4; Is. 40, 26); astfel, regele a pus în discuție statutul de rege și creator al lui Dumnezeu.

Un alt moment asemănător celui pandemic, în care a izbucnit mânia Domnului (*'ap-yhwh*), a fost moartea lui Uza, conform 2 Reg. 6, 3-8 și 1 Cron. 13, 7-11. Expresia se găsește de multe ori cu verbul *hrh* în cartea *Judecătorilor*, ca o reacție la un tip de comportament precis, așa cum a fost insistența poporului de a avea un rege⁷. Dacă Saul a provocat foametea încălcând jurământul, David a dezlănțuit ciurma prin păcatul lui. Aceasta amintește de plaga egipteană similară, iar despre reacția divină se poate spune că a fost ca să se știe că „Eu sunt Domnul“ (Ieș. 10,1-2). Iată frontispiciul capitolului 24 din 2 Regi: „Recensământ, ciură și construcția unui altar“⁸.

Cine l-a determinat pe David ca să numere poporul? (2 Reg. 24, 1). Domnul? Nu⁹. Dar cine? Verbul *swt*, „a incita“, are aproape de fiecare dată ca subiect o ființă umană, singurele

⁶ „Mergi de numără pe Israel și pe Iuda“ (2 Reg. 24, 1).

⁷ Se poate înțelege că mânia divină se aprinse din nou, dar construcția *wayyō+l^e* + infinit poate indica un adaos sau o continuare a unei acțiuni, ceea ce înseamnă că pestilența venea după o serie de acțiuni divine de muștrare, așa cum se vede din 1 Sam. 3, 21, Ex. 9, 34 și Num. 22, 25, fiind vorba, așadar, de un crescendo al mâniei sfinte (*1-2 Samuele*..., p. 560).

⁸ Capitolul 24 din 2 Reg. este împărțit în trei: recensământul (vv. 1-11a), plaga (11b-17) și construirea altarului (18-25).

⁹ Să notăm că unii comentatori sunt categorici în a aminti că Dumnezeu este cel care l-a „ispitit“ pe David pentru a număra poporul (Henry Preserved Smith, *A critica land exegetical commentary on the books of Samuel*, T. & T. Clark, Edinburgh, s.a., p. 388). Cu toate acestea Sfântul Iacov, în epistola sa (1, 13) spune că „Dumnezeu nu este ispitit de rele și El însuși nu ispitește pe nimeni“.

excepții regăsindu-se în 1 Reg. 26, 19¹⁰ - unde YHWH este subiectul - și Iov 2, 3¹¹, în care YHWH a fost provocat de un acuzator, *sātān* (textul paralel este cel din 1 Cron. 21, 1¹²). Dacă până atunci mai fuseseră alte recensăminte, de ce acesta a fost văzut ca un păcat? Iată în continuare alte explicații posibile. Iosif Flavius, în *Antichități iudaice* 7, 318, îi atribuie lui David vina de a fi încălcat prescripția din Ieș. 30, 12, care prevedea că pentru recensământ fiecare trebuia să plătească Domnului răscumpărarea pentru viața sa, iar de nu, îl va lovi o plagă chiar în timpul recensământului. O altă cauză se poate să fi fost orgoliul davidic – că ar fi avut o armată puternică; apoi s-a luat în discuție un tabu specific Orientului Apropiat antic, apoi o epidemie izbucnită din cauza comasării mai multor oameni în condiții improprii de igienă. O penultimă ipoteză este bazată pe 1 Cr. 21: recensământul trebuia să se facă doar pentru formarea echipelor de construcție a templului, iar lucrul acesta îi revenea lui Solomon. Și ultima ipoteză reține că greșeala davidică a fost aceea de a nu-L fi întrebat, de a nu-L fi consultat, mai înainte, pe însuși Domnul.

Totodată, prin recensământ David a arătat că pentru el contează poporul văzut ca un număr, ca un total, și nu ca individ, ca persoană. Pentru rege era important să cunoască numărul locuitorilor și propriile forțe, să știe cum să se organizeze în conducerea statală; în epoca judecătorilor acest lucru revenea fiecărui trib în parte. Era normal ca David să știe cine și ce taxe plătește și ce armata avea la dispoziție. Dar, dacă ținem cont de faptul că până atunci Domnul a dus bătăliile sfinte ale lui Israel, care tot timpul era în număr inferior față de inamicii săi (Jud. 7), acum gestul în sine nu se explica pentru că nu era nicio amenințare de război, așa cum fusese pe vremea lui Saul (1 Reg. 11, 8; 13, 15; 14, 17; 15, 4), sau a lui Ioab (2 Reg. 2, 30)¹³.

Teologia celor trei flageluri

După nouă luni de la începutul recensământului, David și-a dat seama că a greșit. Iată care i-a fost reacția: „Și inima lui David s-a zbuțuit după ce numărase poporul, și a zis David către Domnul: Mult am greșit prin ce am făcut! Ridică acum, Doamne, nelegiuirea robului tău,

¹⁰ „Să asculte, deci, regele, domnul meu, cuvântul slujitorului său: dacă Domnul te incită împotriva mea, să accepte parfumul unei jertfe; dar dacă sunt oamenii, să fie blestemați înaintea Domnului, deoarece ei mă alungă departe, împiedicându-mă să particip la moștenirea Domnului, zicând: «Mergi și slujește altor zei»“ (Citat după *Biblia de la Ierusalim*).

¹¹ „Domnul zise către Satana: Ai luat atenție la slujitorul meu Iov? Nimeni nu este ca el pe pământ: om integru și drept, temător de Dumnezeu și stă departe de rău. El este încă puternic în integritatea lui; tu m-ai împins împotriva lui pentru a-l distruge, fără dreptate“ (Citat după *Biblia de la Ierusalim*).

¹² „Satana se ridică împotriva lui Israel și l-a incitat pe David să numere pe Israel“.

¹³ *1-2 Samuele...*, pp. 561-562.

căci m-am purtat ca un smintit!“ (2 Reg. 24, 10)¹⁴. „Cele trei calamități amintesc de triada flagelurilor foamete – război (sabie) – molimă enunțată de aproximativ cincisprezece ori în Ieremia (Ier. 14, 12; 21, 7,9; 24, 10; 27, 8,13; 29, 17,18; 32, 24,36; 34, 17; 38, 2; 42, 17,22; 44, 13), de șapte ori în Iezechiel (5, 12,17; 6, 11-12; 7, 15; 12, 16; 14, 21 etc.); în toate aceste locuri războiul este indicat prin *hereb*, adică „sabie“. În alte locuri se găsește perechea „foame și sabie“ (Is. 51, 19; Ier. 5, 12; 11, 22; 14, 13,15,16,18; 15, 2 etc.); mai rar, acești designatori se găsesc în alte cărți (Lev. 26, 25-26; Deut. 28, 21-25)¹⁵. Unul dintre comentatori (N. Wyatt) precizează că cele trei „opțiuni” corespund tripartitei funcționale din societățile indo-europene: foamea corespunde funcției economice, fuga celei militare, iar ciuma, care este de ordin cosmic, celei religioase.

Cele trei luni de fugă evocă urmărirea lui David de către Saul și fugile lui David de pe câmpurile de luptă. Gad se adresează lui David, așa cum David i-a vorbit lui Saul: „Gândește și vezi“ (2 Reg. 24, 14; 1 Reg. 24, 12), iar David a reacționat ca Saul înaintea spiritului pe care i l-a scos vrăjitoarea din Endor: „Sunt într-o mare strâmtorare“ (2 Reg. 24, 8; 1 Reg. 28, 15). Prin refuzul pedepsei din fața dușmanilor, el a eliminat propria pedeapsă: „Trei luni în care tu fugi dinaintea opresorilor tăi, în timp ce te urmăresc“ (2 Reg. 24, 13). Deci prevederile Legământului din Lev. 26, 23-26 menționează „molima aducătoare de moarte“ ca fiind al treilea mijloc de corecție¹⁶.

Din cele trei pedepse, „David a ales ciuma“

Pentru nesăbuința numărării lui Israel și a lui Iuda¹⁷, Dumnezeu îi propune regelui trei pedepse posibile: foamete timp de trei ani în țară¹⁸, trei luni de prigoană din partea vrăjmașilor, sau trei zile de moarte în popor. Până atunci, David a trecut prin primele două. A suferit de

¹⁴ Dumnezeu i-a amintit lui David: „Eu te-am uns ca rege peste Israel și eu te-am eliberat din mâna lui Saul“ (12, 7). Această dublă repetiție este în concordanță cu mărturisirea personală a regelui. Situația este simetrică aceeaia descrisă în 1 Reg. 15, 9,15,21,24: poporul a greșit și a plătit Saul, care a fost respins de Domnul; aici David păcătuiește, iar poporul plătește. Acum David se referă la popor ca la o „turmă“ (*I-2 Samuele...*, p. 566).

¹⁵ *LXX 2*, p. 433.

¹⁶ „Mai ales în Pentateuh, *LXX* evită traducerea ebraicului ׀׀׀ „ciumă“ cu λιμός – corespondentul său grecesc, ci folosește θάνατος, „moarte“ (*LXX 6/1*, pp. 407-408).

¹⁷ McNeill subscrie ideii că autorul epidemiei a fost David, iar fenomenul a fost unul natural; William H. McNeill, *La peste nella storia, Epidemie, morbi e contagio dall' antichità all' età contemporanea*, Giulio Einaudi Editore, Torino, 1981, p. 75.

¹⁸ În original este vorba de șapte ani de foamete. Cei „trei ani“ de foamete redă mai clar raportul cu foametea din 2 Reg. 21, 1, și astfel se obține o descreștere în durată, dar o creștere în intensitate a acțiunii punitive: trei ani, trei luni, trei zile. Foamea din timpul lui Ilie a fost de trei ani (1 Reg. 18, 1), iar cea din timpul lui Elisei de șapte ani (4 Reg. 8, 1).

foame și a fost prigonit de cei de un neam cu el. Deci știa ce înseamnă și una și alta. Foamea și moartea în țară erau pedepse care priveau poporul, doar prigoana era ceva personal. Și a ales moartea cauzată de ciumă. Să reținem felul în care David și-a argumentat opțiunea așa: „Sunt tare strâmtorat din toate părțile; voi cădea (mai degrabă) în mâna Domnului, *căci multe sunt îndurările Lui*, dar să nu cad în mâinile omului“ (2 Reg. 24, 14)¹⁹. Alegând „mâna Domnului“, David a recunoscut că nu a ascultat și s-a împotrivit²⁰, dar se lasă la „mâna“ Domnului și se gândește la mila Sa. Era singura muștrare care depindea direct de El. Substantivul „milă sau milostivire“ (*rahāmim*) apare doar aici, în această carte. ~WXR (*rahūm*) are același radical cu substantivul ~X,R, (*reḥem*), (~X;R; *rahām*) care înseamnă *pântece, uter*, iar pluralul face referire la sentimentele materne și la frățietatea dintre copiii aceleiași mame; deci Yahweh are compasiune, adică „suferă“ cu cel care suferă, la fel cum mama trăiește alături de copil bucuriile și suferințele lui; termenul este folosit pentru a se arăta că Dumnezeu ajută fără necesitatea de a fi compensat, sau cu nădejdea de a obține anumite beneficii, cum se întâmplă de obicei între oameni; caracterul Său este de o generozitate pe care omul nu și-o poate imagina²¹.

Dar cum este cu putință ca un conducător de talia lui David să aleagă moartea unei părți din popor? S-o fi gândit regele doar la durata în care s-ar fi manifestat plăgile, presupunând astfel greșit că cele trei zile de molimă nu ar fi putut fi la fel de distrugătoare ca cei șapte ani de foamete? Adică ar fi făcut calcule eronate în privința puterii de pedeapsire a lui Dumnezeu? Presupunem că, dacă ar fi cunoscut dinaintea în ce consta această pedeapsă, nu ar mai fi ales-o; căci în timpul său și chiar înaintea sa, nu mai fusese o așa molimă în Israel.

În Deuteronom 28, 21, unde sunt enumerate roadele împlinirii poruncilor și consecințele neascultării de Dumnezeu, se face referire și la ciumă: „Va alipi Domnul de tine ciuma (moartea, cf. LXX), până când te va șterge de pe pământul în care vei intra, ca să-l moștenești“.

¹⁹ Notăm faptul că LXX a adăugat la textul masoretic, „David a ales moartea“.

²⁰ 1 Reg. 12,15. *Mâna* Domnului este cea care i-a pedepsit pe filistenii (1 Reg. 5, 6,9; 7, 13).

²¹ Dacă ~ymix]r; (*rahāmim*) indică pântecele sau chiar ar putea fi o metonimie pentru „măruntaiele“ victimei de sacrificat (inima, ficatul, rinichii), deși cuvântul care desemnează măruntaiele este *br,q, (qereb), spla, gcnon, ou* în sens antropologic trimite la cele dinlăuntrul omului, din care derivă sentimentele de iubire sau milostivire sau emoții contrare; acesta se referă și la rudele de sânge; Mântuitorul a folosit verbul *evsplugni, sqh* „a avea milă, compasiune“ în *Pilda fiului risipitor* (Luc. 15, 20), în *Pilda celui care datora zece mii de talanți* (Mat. 18, 27), în *Pilda samarineanului milostiv* (Luc. 10, 33); El însuși a arătat o milă deosebită față de oameni (Mac. 8, 2; Mat. 15, 32); Sfântul Apostol Iacov scrie *oʽti polu, splagcno, j evstin o` ku, rioj kai. oivkti, rmwn*, adică „că mult milostiv este Domnul și îndurător“ (5, 11). În Epistolele pauline termenul este destul de frecvent după cum se vede din 2 Cor. 6, 12; 7, 15; Filip. 1, 8; 2, 1; Col. 3, 12,20 (Ubaldo Terrinoni, „Buono è Il Signore“ (*Sal 103,8*), *Il messaggio biblico della misericordia*, Edizioni dehoniane, Bologna, 2008, pp. 127-130).

Cu înțeles de plagă, cuvântul דֵּבֶר (*deber*) se găsește în: Ieș. 5, 3; 9, 15; Num. 14, 12; Lev. 26, 25; Ps. 91, 3,6; Os. 13, 14; Am. 4, 10; Av. 3, 5 etc²². Din Ieș. 5, 3²³ reiese că ciuma putea fi cauzată de neîmplinirea poruncii de cult. Iar din Ieș. 9, 15²⁴ înțelegem că aceasta putea fi îndreptată și împotriva altor popoare, nu doar împotriva iudeilor. Așadar, ciuma în sine era unul din mijloacele prin care Dumnezeu își manifesta puterea Sa pedepsitoare împotriva celor care încălcau legile morale. *Deber* denotă o epidemie mortală – Ier. 27, 13; Iez. 33, 27 etc., care poate lovi oameni și animale domestice (Iez. 9, 3); ea poate lovi grupuri, persoane singure, pe evrei sau pe străini. Termenul nu apare niciodată de unul singur, ci împreună cu un paralelism, după cum putem observa în Num. 14, 12 și Avac. 3, 5²⁵.

Cuvântul דֵּבֶר (*molimă*) îl mai găsim și în alte locuri, dintre care cităm 3 Reg. 8, 37 și Ier. 14, 11-12. Iată textul din 3 Reg. 8, 37-39: „Și când ar fi foamete și când ar fi *moarte* (*ciumă* în original) din pricina arșiței, ..., în orice năpastă și necaz, orice cerere și rugăciune a vreunui om, ..., Tu s-o ascuți din cer, din lăcașul Tău cel statornicit, și să fii iertător și să împlinești și să-i dai omului după căile lui, după cum îi cunoști inima lui“. Aceasta este o parte din *Rugăciunea de sfințire a templului* care a fost rostită de Solomon. Iată și textul din Ieremia: „Și Domnul mi-a spus: Nu te ruga pentru poporul acesta spre bine! Căci, (și) de vor posti, nu voi da ascultare rugii lor; și de vor aduce arderi de tot și jertfe, nu-Mi voi afla plăcerea în ele; căci Eu prin sabie și prin foamete și prin *molimă* îi voi sfârși“.

Din tot contextul reiese că David a trăit pe pielea lui încercări grele din care a simțit că mai de dorit este să fie muștrat de Domnul decât de dușmani, „căci multe sunt îndurările Lui“. Să ne amintim de Psalmii Polieleului, unde regele-preot îl laudă pe Yahweh „că în veac este mila Lui“. Sfântul Ambrozie scrie că „umilința este o virtute frumoasă, deoarece îl salvează pe cel care este în pericol, îl ridică pe cel căzut la pământ“. Apoi, sfântul subliniază că David „a făcut pocăință, și-a mărturisit păcatul și și-a cerut iertare“. „Cu umilința lui a dobândit mântuirea“. Așa cum „Hristos S-a umilit ca să îi ridice pe oameni“, tot așa David „a dobândit pacea lui Hristos, pentru că a imitat umilința lui Hristos“²⁶.

²² Francis Brown, D.D., D. Litt., *Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*, Hendrickson Publishers, Massachusetts, p. 184.

²³ „Și ei (Moise și Aaron) i-au zis (lui Faraon): Dumnezeuul evreilor ne-a chemat. Vom merge, așadar, cale de trei zile în pustiu, ca să jertfim dumnezeului nostru, nu cumva să vină peste noi moarte (*ciumă*, în original) și ucidere“.

²⁴ „Căci acum, întinzându-Mi mâna, cu moarte (*ciumă*, în original) vă voi lovi pe tine și tot poporul (egiptean) ...“.

²⁵ G. Mayer, *deber*, în *Grande Lessico dell'Antico Testamento*, A cura di G. Johannes Botterweck e Helmer Ringgren, Volume II, Paideia, 1977, pp. 143-145. Pentru o expunere largă a diferitelor tipuri de epidemii și rădăcinile biblice care le redau, a se vedea David Noel Freedman, *The Anchor Bible Dictionary*, Volume 6, Doubleday, New York, 1992, pp. 6-11.

²⁶ Ambrogio, *In morte di Teodosio, 27*, în *La Bibbia commentata dai padri*, Giosuè, Giudici, Rut, 1-2 Samuele, Città Nuova Editrice, Roma, 2007, p. 456.

Începutul și sfârșitul ciumei

Iată cum s-a manifestat ciuma: „Erau zilele secerișului grâului și a dat Domnul moarte în Israel, de dimineață până în vremea amiezii; și a început pieirea în popor, de-au murit în popor de la Dan până la Bersabea, șaptezeci de mii de oameni. Și îngerul lui Dumnezeu și-a întins mâna asupra Ierusalimului, ca să-l nimicească“ (2 Reg. 24, 15)²⁷. Ciuma este o calamitate teribilă și indică o distrugere totală; dacă totuși războiul poate fi controlat prin negocieri sau înțelegeri ale părților beligerante, rapiditatea transmiterii unui virus și modul acțiunii sale depind destul de puțin de știința omului. Adică, în acest caz, într-o proporție destul de mare suntem în fața unei probleme care, cel puțin pentru o perioadă de timp, nu poate fi controlată. Dar Domnul și-a schimbat gândul și i-a spus îngerului (mesagerului)²⁸ care făcea prăpăd în popor: „Destul, acum oprește-ți mâna!“ (2 Reg. 24, 15-16)²⁹. Așadar, în câteva ore s-au stins zeci de mii de oameni. Și totul s-a întâmplat în mod „natural“³⁰.

Revenind la textul nostru, ne putem întreba: Ce a învățat David din greșeala sa? Presupunem că a învățat că Domnul este cea mai mare comoară a credinciosului, și dacă tot omul se încrede în El, atunci are asupra sa scutul și paza Lui. Dacă, în schimb, nu se încrede în El, atunci nu doar că rămâne fără ajutorul Lui, ci, mai mult, poate atrage mânia Sa. A ales să fie la mâna lui Dumnezeu și a făcut bine, căci din trei zile cât trebuia să lovească îngerul

²⁷ Să ne amintim că Scriptura mai conține locuri în care s-a arătat puterea unui singur înger care-L reprezenta pe Dumnezeu. Este vorba de Jud. 6, 11-24; tot un înger a decimat cea mai mare parte din armata lui Sennacherim (704-680): „Așa spune Sennacherim, regele asirienilor: În ce vă încredeți de mai rămâneți în fortăreața din Ierusalim? Nu cumva vă înșală Ezekia, ca să vă ducă la moarte, la foamete și la însetare, zicând: Domnul Dumnezeu nostru ne va scăpa din mâna regelui din Asur? ... Au fost oare în stare zeii neamurilor de pe tot pământul să-și scape popoarele din mâna mea? // Și Domnul a trimis un înger și i-a nimicit pe toți vitejii războinici și pe căpeteniile și pe generalii din tabăra regelui din Asur, iar acesta s-a întors cu rușinea pe față în țara sa. Și când a ajuns la casa zeului său (Neserach), unii din cei ieșiți din pântecul lui l-au omorât cu sabia“ (2 Paralip. 32, 10,11, 14, 21). Iosephus Flavius (AI 10, 1, 5) afirmă că asirienii, în număr de o sută optzeci și cinci de mii, au fost uciși de o epidemie de ciumă în prima noapte a atacului asupra Ierusalimului. Din Noul Testament cităm textul din Fapt. 12, 21-23, care, de asemenea, arată puterea unui singur înger: „Și într-o zi rânduită, Irod îmbrăcându-se în veșminte regești și șezând la tribună, vorbea către ei; Iar poporul striga: Acesta e glas dumnezeiesc, și nu omenesc! Și îndată îngerul Domnului l-a lovit, pentru că nu a dat slavă lui Dumnezeu. Și mâncându-l viermii, a murit“.

²⁸ Deasupra castelului Sant' Angelo (1753) din Roma este reprezentat un înger care are în mână o sabie, așa cum găsim în 1 Cron. 21, 26. *Legenda Aurea* (cap. 46) relatează că papa Grigorie cel Mare ar fi văzut cum îngerul își puna sabia în teacă și înțelesese că molima din timpul său va înceta.

²⁹ Subliniem faptul că îngerul (*mal'āk*), care era trimisul lui Yahweh, este diferit de „distrugătorul“ (*hammašhît*), care producea plăgile în Egipt (Ieș. 12, 23). Gressmann scrie că la origine avem o legendă cultică iebusită, care cerea un altar la locul ciumei (P. Kyle McCarter, Jr., *II Samule, A new Translation with Introduction, Notes and Commentary*, Doubleday & Company, Inc., New York, 1984, p. 511).

³⁰ În teologia apocaliptică nou-testamentară ciuma nu dispare; ea este amintită ca semn premergător al sfârșitului omului, așa cum se vede în Mt. 24, 7; Mc. 13, 8; Lc. 4, 25; 15, 14,17; 21 ,11; Fapt. 7, 11; 11, 28; Rm. 8, 35; 2 Cor. 11,27; Apoc. 6, 8; 18, 8.

Domnului, el a omorât doar o jumătate de zi, ceea ce înseamnă că mila a prevalat asupra dreptății!

Apoi se evidențiază clar o altă învățătură: Domnul i-a luat lui David tocmai ceea ce pentru el constituia o realitate evidentă, o parte din popor. Sfântul Grigorie cel Mare precizează că David a păcătuit pentru că a ordonat recensământul și, uneori, „viața popoarelor se înrăutățește pentru vinele păstorilor și deseori viața păstorilor se schimbă pentru vina popoarelor”³¹. L-a lăsat fără ceea ce credea că este al său, tocmai pentru a pricepe că Domnul se cade să fie Dumnezeu, Existența, Persoana de necontestat pentru oricine, și dacă este așa, omul să nu iasă din cuvântul Său.

Ridicând altar, David oprește mânia Domnului

După nouă luni de la începutul recensământului, regele și-a dat seama că a greșit. Iată care i-a fost reacția: „Și inima lui David s-a zbuțuit după ce număraseră poporul, și a zis David către Domnul: Mult am greșit prin ce am făcut! Ridică acum, Doamne, nelegiuirea robului tău, căci m-am purtat ca un smintit!” (2 Reg. 24,10). În LXX se specifică faptul că David „vede cum lovește îngerul în popor” (2 Reg. 24, 17)³². Apoi își recunoaște greșeala care este echivalentul pocăinței: „Iată, eu sunt, am păcătuit și eu, păstorul, am făcut răul; dar oile acestea ce-au făcut? Să fie, dar, mâna Ta împotriva mea și împotriva casei tatălui meu!” (2 Reg. 24, 17). Urmează intervenția profetului: „Și a venit Gad la David în ziua aceea și i-a spus: Urcă-te și ridică-i Domnului altar în aria lui Orna iebuseul! ... Și acolo i-a zidit David altar Domnului și a adus *arderii de tot și jertfe de pace*; ... Și Domnul a luat aminte la țară și a încetat pieirea de peste Israel” (2 Reg. 24, 18,25).

Așadar, autorul inspirat ne spune că ridicarea altarului a adus cu sine încetarea epidemiei, ceea ce înseamnă că jertfele de pace și arderile de tot erau cele mai mari gesturi liturgice prin care omul putea îmbuna pe Dumnezeu ca să oprească flagelul. Acest tip de jertfe au mai fost aduse când Saul nu așteptase venirea lui Samuel și începuse să sacrifice (1 Reg. 10, 8; 13, 9) și cu ocazia transportului chivotului (2 Reg. 16, 17-18). Capitolul și însăși Cartea a Doua a Regilor se încheie cu precizarea că Solomon a mărit altarul, iar comentatorii LXX

³¹ Gregorio Magno, *Commento morale a Giobbe*, 25, 16, 35 în „La Bibbia Commentata” ..., p. 454.

³² Faptul în sine este controversabil; poate chiar acesta a fost motivul din cauza căruia nu găsim în textul ebraic propoziția: „Și văzând cum lovește îngerul în popor”. Cum a putut David ca, greșind, să-și păstreze vederea duhovnicească sau claritatea minții în surprinderea lucrurilor subțiri? Gândim că totuși poate fi vorba de o străfulgerare a conștiinței în fața prăpădului creat de atâtea morți sau de o observare înspăimântătoare a rapidității acestui fenomen.

românești spun că „versetul final revine asupra molimei și dă sens întregului capitol, prefigurând totodată apariția templului din Ierusalim”³³. Deci, vestitul templu construit de Solomon își va avea altarul pe acest loc, unde regele David adusese acum arderile de tot. Acesta a rămas unicul altar consacrat și unicul loc de închinare pentru tot Israelul din timpurile care vor urma.

Textul ne împinge și la următoarele reflecții: la un moment dat monarhia atât de dorită de popor a luat sfârșit, iar poporul a dus mai departe istoria. Acea monarhie mult râvnită de popor, a presupus pieirea unei părți din el. Și astăzi istoria amintește de generali, regi și mari imperatori sau dictatori, dar masa cât contează? Poporul plătește de multe ori pentru greșelile celui care-l conduce (Ier. 23,1)³⁴. Mai răspundem că dacă moartea lui Urie a pus în discuție valoarea și sensul monarhiei, înseamnă că acești șaptezeci de mii cu mult mai mult. Așadar, aici se găsește o sămânță a dispariției regalității. Dacă Samuel a luat oameni liberi ca să-i facă servitorii săi, David l-a întrecut „cu zecile de mii” și în înțeles negativ, căci reușit să-și omoare soldații în timp de pace. Altarul care acum fusese construit în afara cetății a oprit flagelul, iar mai târziu jertfele de pe același altar, acum în cetate, n-au mai avut putere să țină departe distrugerea orașului, a monarhiei și a lui însuși de către babilonieni.

Echivalentul jertfelor davidice

În limbajul nostru, cum se cade să înțelegem și la nevoie să aducem „arderi de tot și jertfe de pace”? Părintele Dumitru Stăniloae, explicând tâlcuirea locului din Lev. 1, 2-9 în interpretarea Sfântului Chiril al Alexandriei, remarcă: „Jertfele de animale din legea veche (pe care, în acest context, îl au în vedere pe David, care le-a adus ca să oprească ciurma [n.n.]) închipuiau nu numai jertfa lui Hristos, ci și jertfa credincioșilor în Hristos, care constă în mortificarea trupului, adică a poftelor și a patimilor trupești. Aceasta înseamnă în același timp o dăruire a propriei persoane, curățită de egoismul plăcerilor proprii, lui Dumnezeu. Dar ea se face deodată și împreună cu continua dăruire a lui Hristos ca om pentru noi, dăruire care se arată în planul văzut prin slujirea preotului”³⁵.

³³ LXX, 2, p. 434. Aceeași idee este exprimată prin comentarii largi asupra originii viitorului templu (cf. 2 Cron. 3, 1; 1 Cron. 21, 1, 22-26) de către P. Kyle McCarter, Jr., *II Samule...*, p. 517.

³⁴ În contextul de aici, recensământul reprezintă o ispită de omnipotență umană; și aceasta este o provocare a guvernatorilor de astăzi, care, uneori, considerându-se „unși” de divinitate, iau decizii împotriva moralei. Chiar în Biserică se găsesc comportamente inadecvate pe care unii le argumentează, iar poporul le sancționează. Luca Mazzinghi, *1-2 Samuele*, introduzione e commento, Edizioni Messaggero, Padova, pp. 233-234.

³⁵ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri - Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, Partea Întâi, traducere, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1991, p. 544.

Din acest citat reiese că în cazuri similare de pandemie, poporul și ierarhia pot determina voința divină, Îl pot milostivi pe Dumnezeu prin slujirea liturgică și prin îmbunătățirea trăirii duhovnicești personale. Ce facem în cazul în care omul contemporan nu percepe o boală contagioasă ca pe o consecință a îndepărtării sale de Dumnezeu? În acest caz, unii vor avea în vedere doar rezultatele și mijloacele științifice de apărare, prevenție și vindecare, iar alții vor ține cont de rezultatele științei, fără a exclude Biserica și lucrarea ei curățitoare și sfințitoare.

Care este rolul unui altar pentru o comunitate? Este foarte mare. Pe el se slujesc sfintele liturghii, cele mai înalte slujbe pe care omul le pot aduce lui Dumnezeu. „Altarul nu e sfânt nici cum pot fi sfinte prin efortul lor ființele raționale (îngerii și oamenii), dar nici ca un obiect în sine, căci nu există o astfel de sfințenie. Ci e sfânt pentru că pe el se află Hristos în stare de jertfă prezentată Tatălui. Prin aceasta e încadrat în Hristos, sau Persoana lui Hristos Îl include în Sine. Altarul e cel mai înălțat spre Dumnezeu. Dar acesta nu poate fi decât Persoana lui Hristos, ca om deosebit de Dumnezeu, ca Dumnezeu una cu Dumnezeu. Altarul e Persoana cea mai atașată lui Dumnezeu”³⁶.

Despre aceste daruri sfântul Chiril al Alexandriei scrie: „Arderile de tot indică afierosirea *întreagă și pentru totdeauna* a celor mai aleși sfinți. Iar jertfa e viața în parte sfântă și supusă lui Dumnezeu, a cărei închipuire e făina curată oferită prin pumnul preotului împreună cu untdelemnul și cu tămâia“, iar arderea de tot trebuie să dureze noaptea și ziua. Căci neîncetată este buna mireasmă a lui Hristos”³⁷. Așadar, aducând arderi de tot, David și-a închinat de la acel moment întreaga viață lui Dumnezeu, iar acest lucru noi îl simbolizăm în sfânta liturghie prin prescura pe care o aducem la altar și care, împreună cu vinul, reprezintă ființa umană în deplinătatea ei. Mai presus de darurile concrete, noi suntem chemați să aducem Domnului inima, mintea, trupul și sufletul nostru cât mai curate”³⁸.

³⁶ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri...*, p. 397.

³⁷ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri...*, p. 434.

³⁸ „A te preda pe tine însuși ca jertfă lui Dumnezeu e nesfârșit mai mult decât a preda ceva din ale tale. În a jertfi ceva din ale tale, te păstrezi pe tine într-o grijă egoistă prea puțin micșorată. Numai Hristos S-a adus pe Sine ca jertfă desăvârșită. Dar alipindu-ne de El, Care S-a adus ca jertfă, ne putem aduce și noi o jertfă vie pe noi înșine, renunțând la toate falsele plăceri ale patimilor egoiste. E un fel de altă omorâre a egoismului, sau a noastră proprie, nemaîtrăind pentru noi, ci pentru Dumnezeu, împlinind voia lui, care ne sfințește. E cu mult mai mult decât jertfele exterioare din legea veche. Trăim ca și când n-am trăi. Trăim omorând în noi continuu orice pornire spre viața pământească” (Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri...*, p. 400).